

Paweł Boski

Kulturowe ramy zachowań społecznych

Podręcznik
psychologii
międzykulturowej

WYDAWNICTWO NAUKOWE PWN
ACADEMICA Wydawnictwo SWPS

Paweł Boski

Kulturowe ramy zachowań społecznych

1

Paradygmaty psychologii i suwerenność psychologii kulturowej

SPIS TREŚCI

Trzy paradygmaty psychologii.....	21
W poszukiwaniu spójności dyscypliny: człowiek: istota społeczna czy kulturowa?.....	22
Cztery podejścia do rozumienia pojęcia kultury dla psychologii międzykulturowej.....	24
Materiały i czy zwierzęta posiadają kulturę?.....	24
Podejście materialistyczne. Szkola funkcjonalistyczna w antropologii i model etno-kulturowy w psychologii.....	26
Kultura jako uwarunkowanie Natury oraz symboliczna projekcja ludzkiej psychy. Freud i Jung.....	26
Kultura jako uwarunkowanie ludzkiej egzystencji. Podejście witalistyczne i ekologiczne.....	29
Kodźna nauka: pogmatzana psychologia i kultury.....	29
Psychologia międzykulturowa typu etnicz.....	24
Psychologia kulturowa i indywidualna.....	36
Psychologia międzykulturowa (inter-, PIR).....	40
Orientacja teoretyczna <i>Multiculturalism</i> oraz zachowań społecznych.....	41
Skrypty i wymiary kultury. Podstawowe pojęcia wraz z ich ilustracjami.....	41
Kulturowe skrypty zachowań i skryptywność kulturowa.....	41
Psychologiczne wymiary kultury (PMK) i zagadnienia metodologiczne.....	45

2

Ekokulturowy model uwarunkowań psychiki

SPIS TREŚCI

Model ekokulturowy Barry'ego.....	54
Adaptacja biologiczna i tolerancja genetyczna: tolerancja na laktozę.....	57
Ekologiczne uwarunkowania percepcji: zdolności optycznych i trójwymiarowego widzenia.....	61
Kontakt ekokulturowy a poczucie i społeczna zależność – niezależność: program badawczy Johna Barry'ego.....	68
Model ekokulturowy w badaniach Pierre'a Daxena nad piagetowskimi studiami rozwija intelektualnego.....	71
System ekokulturowy a orientacja przestrzenna: pojęcia i dygnotyzm.....	74
Klimat a kultura konors i agnaja.....	75
Warunki ekologiczne kultury konors i jej psychologiczne konsekwencje.....	76
Wpływ klimatu (temperatury) na zachowania agraryczne, prospołeczne i tempo życia.....	81
Inne dziedziny wpływu klimatu na życie społeczne: autoritaryzm, tempo życia i zachowania prospołeczne.....	83
Model ekokulturowy dziś i w przyszłości. Wzajemny determinizm klimatu i życia społecznego.....	88

3

Psychologiczne wymiary kultur. Badania Hofstede

SPIS TREŚCI

Psychologiczne wymiary kultury według Hofstede	91
Wielka Piątka Hofstede	92
Dyktando władzy	93
Indywidualizm – kolektywizm (IDV)	96
Męskość – kobiecość	101
Unikanie niepewności (UA)	108
Orientacja czasowa odległa (LTO)	116
Kultura a religia. Protestantckie zakorzenienie wymiarów kultury	117
Kultura a osobowość. Zależności między dwoma wielkimi piątkami	119
Model Wielkiej Piątki w międzykulturowych badaniach osobowości	119
Analizy korelacyjne między obu wielkimi piątkami	123
Konsekwencje Kultury – podsumowanie i ososa Culture's consequences	124

4

Dziewięć wymiarów projektu GLOBE i siedem według Trompenaarsa: Korekta Hofstede

---

SPIS TREŚCI

Świat rozpostarty na dziewięciu wymiarach projektu GLOBE.....	130
Pierwsza triada GLOBE: wymiary zadaniowe jakości wykonania, orientacji przyrodniczej i unikania niepewności.....	130
Druga triada GLOBE: dystans władzy oraz kolektywizm rodzinny i instytucjonalny.....	000
Trzecia triada GLOBE: równość płci, asertywność i orientacja humanistyczna.....	000
Granice kulturowe na Odrze, Bugu i Morzu Bałtyckim. Polska i Niemcy, Rosja i Szwecja – Do których sąsiadów nam bliżej?.....	000
Kulturowe unikanie niepewności a jednostkowy poziom aspiracji.....	000
Wartości osobiste, praktyki kultury własnej oraz kraju przebywania: wymiały GLOBE w kontekście interakcji międzykulturowej.....	000
Od Parsonsa do Trompenaarsa. Kolejny mikro-psychologiczny projekt badawczy nad wymiarami kultury w obszarze bliznu międzynarodowego.....	000
GLOBE – podsumowanie.....	000

5

Schwartza kulturowa mapa świata oparta na badaniach wartości

SPIS TREŚCI

Koncepcja wartości, narzędzia pomiarowe i strategię badawczą	171
Struktura wartości: poziom jednostkowy	173
Konsekwencja wartości w życiu jednostek	183
Wartości jako atrybuty kultur i kulturowa mapa świata	187
Konkluzja kulturowych wymiarów sprawiedliwości	192
Wartości jako kulturowe konsekwencje zmiennych ekonomiczno-politycznych	198
Podsumowanie	199

6

Konsekwencje kultur indywidualistycznych i kolektywistycznych dla konstrukcji i regulacyjnych funkcji ja

---

SPIS TREŚCI

<i>Postać indywidualizmu – kolektywizmu na poziomie jednostkowym. Socjetyzm i jego uczniów.....</i>	207
<i>Ja w Japonii i w kulturze. Znaczenie osobowej ja oraz spontaniczne właściwości psychologiczne ja.....</i>	212
<i>Czy ma dwoje podświadomości poczucia własnej wartości jest u niemiecką właściwością wczesnych ludzi?.....</i>	215
<i>Struktura ja współczesnego i niemieckiego oraz konsekwencje regulacyjne. Kulturowa teoria Markus-Kitayama.....</i>	217
<i> Jak Amerykanie i Japończycy odczuwają własną ja oraz jakie emocje żywią dla siebie i innych dokonań? .....</i>	223
<i>Zaobserwowanie twórcy a dążenie do podświadomości poczucia wartości jako dwie kulturowe postacie dobrego ja. Spür Heine or Sedikitin.....</i>	225
<i>Amer. Czy kluczem do zagadki japońskiej psychy?.....</i>	229
<i>Konformizm a kultura indywidualistyczna i kolektywistyczna.....</i>	230
<i>Kultura wysokiego i niskiego kontekstu, czyli komunikacja pośrednia i bezpośrednia.....</i>	232
<i> Protestancka ideologia relacyjna. Komunikowanie się w pracy i w życiu prywatnym.....</i>	235
<i>Komunikacja nie wprost w relacjach międzykulturowych (jeter).....</i>	236
<i>Amerykańskie i japońskie jako style bycia i komunikowania interpersonalnego.....</i>	237
<i>Podsumowanie.....</i>	240

7

Od przeżycia do dobrostanu. Problematyka szczęścia w życiu jednostki i społeczeństwa

---

SPIS TREŚCI

Od filozofii hedonizmu i utilitaryzmu do psychologii empirycznej dobrostanu uprawianej pod tymi nazwami.....	000
Komponenty i pomiar dobrostanu	000
Skale pomiarowe dobrostanu w ramach podejścia hedonistycznego.....	000
Pomiar jakości życia w podejściu eudajmonistycznym.....	000
Szczęśliwy człowiek. Determinanty dobrostanu jednostkowego	000
Młodość, piękno i bogactwo.....	000
Cechy osobowości a dobrostan.....	000
Bliskie związki a dobrostan.....	000
Religia i religijność	000
Zaufanie i kapitał społeczny.....	000
Szczęśliwy człowiek – podsumowanie.....	000
Szczęśliwe kraje i determinanty dobrostanu na poziomie makro.....	000
Światowa mapa szczęścia i jego uwarunkowania	000
Dobrobyt materialny społeczeństw a ich dobrostan psychiczny	000
Stożność dobrostanu na poziomie kraju w perspektywie historycznej.....	000
Od r w 0,70 na poziomie kulturowym do r w 0,10 na poziomie jednostkowym: różnice w stopniu materializacji dobrostanu społeczeństw i osób.....	000
Religijność społeczeństw a ich dobrostan.....	000
Dobrostan a indywidualizm – kolektywizm i inne wymiary kulturowe.....	000
Zaufanie i kapitał społeczny. Komunizm jako źródło niezszczęścia.....	000
Kapitał, społeczeństwo obywatelskie i co w zamian?.....	000
Zadowolenie Polaków z życia własnego oraz z sytuacji kraju w perspektywie historycznej i współczesnej.....	000

8

Epistemologia kulturowa I. Atrybucje przyczynowe, światopoglądy i aksjomaty społeczne

---

SPIS TREŚCI

Profesjonalny naukowiec a amator. Wyjątkowość naukowa a psychologia atrybucji przyczynowych	297
Czy potoczne myślenie przyczynowe przypomina logikę wyjątki naukowych?	299
Świat tradycyjny – nowoczesny – ponowoczesny w światopoglądzie i dyskursie	301
Aksjomaty społeczne. Przekonania o prawidłowościach rządzących światem	307
Aksjomaty społeczne – międzykulturowy projekt badawczy Bondi-Leunga	307
Aksjomaty społeczne – poziom jednostkowy. Pięć wymiarów przekonań	309
Indywidualne korelaty i konsekwencje aksjomatów społecznych	310
Cyniczne widzenie świata społecznego w Polsce. Okrasy komunizmu i postkomunistycznej transformacji	318
Badania nad cynizmem w perspektywie historycznej: Skarunki polsko-rosyjskie	318
Cynizm i jego szczególne konsekwencje w kulturze polskiej: Czarny humor, satyra i kabaret polityczny	323
Podsumowanie	326

9

Epistemologia kulturowa II. Logika i myślenie analityczne oraz myślenie holistyczne

---

SPIS TREŚCI

Kultura myślenia – filozoficzne podstawy stylów poznawczych	335
Myślenie pragmatyczne i prawo partycypacji	340
Filozoficzne podstawy myślenia w kulturze Dalekiego Wschodu	340
Konsekwencje różnic epistemologicznych między cywilizacjami Wschodu i Zachodu	341
Wnikliwość logiczna i wrażliwość na sprzeczność	341
Dyskurs poznawczy – klasyka psychologii .. z USA i Ameryki ..	345
Zasady klasyfikacji i rola kontekstu	349
Przyczynowość w świecie fizycznym oraz ludzkim	351
Znaczenie kontekstu w percepcji i pamięci	358
Język a poznanie	363
Kulturowe ramy uczenia i uczenia się	365
Epistemologia kulturowa, style myślenia i problem inteligencji	369

10

Ramy zachowań społecznych w kulturze polskiej. Od makropsychologii międzykulturowej do psychologii indygenicznej

---

SPIS TREŚCI

Zarys zależeń teoretycznych psychologii indygenicznej	373
Ślad i jak ukształtował się psychologiczny profil polskiej kultury. Geneza jako historia	375
Kulturowiczna rola katolicyzmu w genezie polskiej mentalności	375
Rodzinocentryczny styl życia i deficyt instytucji społeczno-państwowych	381
Trzydzieści lat zagrożeń, utraty osadykierstwa i niepewnej nowoczesności	382
Kwestionariusz Wartości i Skryptyw Kulturowych i metodyka badań posługujących się nim	383
Metodyka badań nad wartościami kulturowymi: aspekt realny i idealny	384
Psychologiczne wymiary kultury polskiej. Wyniki badań	386
Humanizm-materializm jako trzonowy wymiar	386
Rodzina trzykolejnicowa. Działość wobec rzych wniosków	390
Przyjaźń. Prawdziwych przyjaciół poznajemy w biedzie	390
Humanizm a kultura i tożsamość rodzaju	392
Humanizm a inne psychologiczne wymiary kultury	392
Czerwonowymiarowy profil polskiej kultury i porównania międzykulturowe	398
Dalsze badania nad czerwonowymiarową strukturą wartości w kontekście międzykulturowym	399
Swoi i obcy. Konsekwencje orientacji humanistycznej dla stosunków międzygrupowych	402
Humanizm czy personalizm? – Podsumowanie 20 lat badań nad humanizmem jako rdzonym wymiarem kultury polskiej	402
Inni autorzy o innych charakterystykach psychologicznych polskiej kultury	403
Skryptyw afektywne według Wierzbickiej	403
Kultura narcelania	406
Zakończona. Polska kultura w Unii Europejskiej	409

11

Natura a kultura. Dobór płciowy, miłość i kultura rodzaju

SPIS TREŚCI

Psychologia ewolucyjna. Zakres i wyjątki badań nad preferencjami i doбором płciowym.....	415
Badania empiryczne weryfikujące koncepcje psychologii ewolucyjnej	
w zakresie atrakcyjności fizycznej i doboru partnerów.....	419
Badania empiryczne nad osłoną urody kobiet i mężczyzn.....	420
Socjobiologiczny uniwersalizm a różnice kulturowe w pozyskiwaniu partnerów seksualnych.....	429
Osłona i krytyka koncepcji psychologii ewolucyjnej w zakresie relacji.....	434
Miłość.....	437
Czy w socjobiologii jest miejsce na miłość romantyczną? –	
Badania nad romantycznym przywiązaniem w projekcie ISDP.....	437
Teorie miłości w psychologii społecznej i ich kulturowa walidacja.....	438
Indywidualizm – kolektywizm kulturowy i osobisty a miłość. Podsumowanie.....	445
Co to jest miłość romantyczna i czy jest ona zjawiskiem uniwersalnym?.....	446
Kulturowości romantycznej w historii i tradycji europejskiej.....	447
W poszukiwaniu miłości romantycznej w pracach antropologów i psychologów kulturowych.....	451
Miłość w literaturze pięknej. Preferencje bohaterów.....	453
Kultura i tożsamość rodzaju.....	456
Naczechowanie płciowe ról społeczno-zawodowych, polaryzacja i tożsamość rodzaju.....	456
Kultura rodzaju i polityka kobiecości kulturowa.	
Działający stan wiedzy i problemy na przyszłość.....	460

12

Psychologia kulturowa relacji wewnątrz- i międzygrupowych. Tożsamość oraz reprezentacje innych

---

SPIS TREŚCI

Tożsamość i społeczeństwo	467
Krytyka teorii tożsamości społecznej – perspektywa wewnętrzna	471
Tożsamość osobista i społeczna – teoria Marii Jurymowicz.....	472
Teoria tożsamości społecznej z perspektywy psychologii kulturowej.....	473
Tożsamość kulturowa	475
Tożsamość kulturowa w teorii opanowywania тревоги	477
Przynależność etniczna, skrypty kulturowe i ich aprecjacja.....	482
Tożsamość kulturowa przelączana, czyli podwójne funkcjonowanie poznawcze u osób dwukulturowych.....	487
Tożsamość kulturowa (religijna) a stosunek wobec odmienności (tolerancja).....	487
Podsumowanie.....	492
Stereotypy	493
Definicja. Koncepcja pojęciowa stereotypu	494
Geneza.....	496
Pomiar.....	497
Funkcje i konsekwencje.....	502
Oddziaływanie. Co robić, jak modyfikować stereotypy?.....	503
Podsumowanie	505

13

Psychologia akulturacji

SPIS TREŚCI

Typy grup podlegających akulturacji.....	507
Poliska doświadczenia wychodźstwa oraz początki badań nad emigracją.....	512
Polska: społeczeństwo tworzące naród emigrantów?.....	523
Emigracja zarobkowa i początki prac badawczych nad akulturacją.....	524
Psychologia akulturacji: modele teoretyczne.....	527
Model teoretyczny Johna Berry'ego.....	527
Cztery warianty polityki i struktury społeczeństwa w zakresie relacji zwci – obcy i problematyka wielokulturowości.....	527
Badania nad ideologią i postawami wobec wielokulturowości.....	532
Strategie akulturacyjne jednostek.....	535
Empiryczna weryfikacja modelu Berry'ego.....	537
Główne rezultaty empiryczne w ramach modelu Berry'ego i ich krytyczna analiza.....	539
Najnowsze prace w ramach modelu Berry'ego: projekt International Comparative Study of Ethnocultural Youth.....	541
Integracja romantyczna i badania na pięć sposobów w kierunku kulturowego modelu akulturacji... ..	544
Kulturowa psychologia akulturacji.....	550
Badania w ramach kulturowego modelu akulturacji.....	552
Czy migracje zagraniczne powodują zmiany osobowości.....	564
Uwagi końcowe.....	565

Stosowana psychologia międzykulturowa. Założenia i realizacje treningów kompetencji oraz komunikacji międzykulturowej

(we współpracy z Anną M. Chodynicką)

SPIS TREŚCI

<i>Od etnocentryzmu do etnorelatywności, czyli rozwojowy model wrażliwości międzykulturowej</i>	
M. Baranicki	567
Stadium etnocentryzmu	568
Etnorelatywność	572
<i>Trening interpersonalny, czyli ćwiczenia w nabywaniu kultury amerykańskiej</i>	575
Kontekst kulturowy treningu interpersonalnego (roaster group) i rozwoju osobistego	576
Krytyczne spojrzenie na treningi interpersonalne	579
<i>Szkolenia i treningi kompetencji międzykulturowych</i>	580
Szkolenia a treningi. Co jest przedmiotem nabywania kompetencji kulturowych?	581
<i>Trening kompetencji kulturowych</i>	584
Teoria i praktyka standardów kulturowych A. Thomasa dla celów szkoleń międzykulturowych	590
Gry symulacyjne	591
<i>Trzy etapy treningu kompetencji i komunikacji kulturowej według D. Pinto</i>	594
<i>Treningi i szkolenia międzykulturowe w Polsce</i>	596
Szkolenia dla repatriantów z Kazachstanu	596
Treningi międzykulturowe dla studentów: Szkolenia polsko-francuskie	601
Szkolenia dla przedsiębiorców	598
Festiwale wielokulturowe: Nabywanie doświadczenia i wrażliwości na ubogającą odmienność innych	606
W Kanadzie	606
Warszawski Tydzień Wielokulturowy – łączyć ucząc i bawąc	607
Przydatność ruchu na rzecz świadomości, wrażliwości i edukacji wielokulturowej w Polsce	609
Zadania psychologów międzykulturowych	609
<i>Słowa końcowe</i>	610